

Kayseri / Darsiyak (Kayabağ) Mezarlığı Mezar Taşları

Esra GÜNDOĞAN BALDIK

Arş. Gör. Dr. Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
egundogan@adiyaman.edu.tr
https://orcid.org/0000-0001-7335-6479

Makale Başvuru Tarihi: 10.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 12.10.2024

Makale Yayın Tarihi: 25.10.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.13959143

Özet

**Anahtar
Kelimeler:**

Kayseri, Darsiyak,
Kayabağ, Mezar
Taşı, Bezeme,

Kayseri ili Melikgazi ilçesi Darsiyak (Kayabağ) mahallesi mezarlığında yer alan ve bezeme unsuru bulunan mezar taşları bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Mezarlık içerisinde yer alan mezarların hepsi bu çalışma içerisinde dahil edilmemiş olup, sadece bezeme unsuru bulunan mezar taşları incelenmiştir. Alanda yapılan çalışma esnasında çoğu tahrip olan ve hatta yok olmaya yüz tutmuş eserlerin her biri fotoğraflanarak kayıt altına alınmıştır. Mezar taşlarının kitabeleri okunmuş, başlık tipleri ve bezeme özellikleri de dikkate alınarak Türk sanatı içerisindeki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma konusu olan eserler arasında tarihi bilinen örnekler 19 yy. ve 20. yy'a tarihlenmektedir. Bu mezarlıktaki şahidelerin, mezar taşı yapma geleneğini devam ettiren genellikle sade örnekler olduğu görülmüştür. Tamamı taş malzemeden yapılmış Darsiyak mahallesindeki mezar taşlarının üzerine işlenmiş motifler arasında; zikzak, helezonik kıvrımlar ve stilize çiçek motifleri, inci dizileri, kolye motifleri ve geometrik motifler yer almaktadır. Anadolu'da tespit edilen ve çeşitli çalışmalara konu olan tarihi mezarlıklardaki mezar taşları, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemine tarihlendirilen mezar taşlarıdır. Bu mezar taşlarının her biri hem tarihsel dönemleri hem de buldukları bölgelerin kendine özgü özelliklerini taşımakta, ancak genel anlamda birbirinden keskin çizgilerle ayrılmış farklılıkları barındırmamaktadır. Bu çalışmada; Darsiyak mahallesi mezar taşları katalog halinde tanıtılmakla birlikte Anadolu'da yaygın olarak görülen benzer bezeme unsurlarının 19-20. yüzyıllarda Kayseri'de tekrarlanan örnekleri üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Kayseri / Darsiyak (Kayabağ) Cemetery Tombstones

Abstract

Keywords:

Kayseri, Darsiyak,
Kayabağ,
Tombstone,
Decoration

The gravestones with decorative elements located in the cemetery of Darsiyak (Kayabağ) neighborhood of Melikgazi district of Kayseri province are the subject of this study. Not all graves in the cemetery were included in this study, only gravestones with decorative elements were examined. During the study conducted in the field, each of the works, most of which were damaged or even on the verge of extinction, were photographed and recorded. The inscriptions of the gravestones were read, and their place in Turkish art was determined by considering the types of headings and decorative features. Among the works subject to the study, the examples with known dates are dated to the 19th and 20th centuries. It was observed that the gravestones in this cemetery were generally plain examples that continued the tradition of making gravestones. The motifs embroidered on the gravestones in Darsiyak neighborhood, which were made entirely of stone material, include zigzags, spiral curves and stylized flower motifs, strings of pearls, necklace motifs and geometric motifs. The tombstones in historical cemeteries identified in Anatolia and subject to various studies are tombstones dated to the Anatolian Seljuk, Principalities and Ottoman Periods. Each of these tombstones bears the unique characteristics of both the historical periods and the regions they are located in, but in general, they do not contain sharply defined differences. In this study; Darsiyak neighborhood tombstones are introduced in a catalogue, and an evaluation is made on the examples of similar decorative elements commonly seen in Anatolia repeated in Kayseri in the 19th and 20th centuries.

1. GİRİŞ

Ömrü boyunca çeşitli uğraşlar, statü ve kazançlar ile yaşamını devam ettiren insanoğlunun sahip olacağı son şey "bir dikili taş", bir mezar yapısıdır. Türklerde, İslam öncesinde dönemlerde de var olan ölü gömme (mezar) geleneği, dönemlere göre farklılıklar göstererek devam etmiştir. İslamiyet'in kabul edilmesiyle birlikte mezar kültürü ve mimarisi farklı boyutlara ulaşmış olsa da esas olarak cesedin toprağa gömülmesi hem İslam öncesi hem de İslamî dönem Türk inancına uygun olan yöntemdir (Çoruhlu 2016: 450). Hangi devirde olursa olsun, mezar mimarisinin ve bu mimari kapsamında gelişen çeşitli unsurların ortaya çıkışı, Türk topluluklarındaki ölümlerle ilgili dini inanışlar ile bağlantılıdır (Çoruhlu 1998: 44). "Her mezar, bu toprağa basılmış bir mühür ve tarihe düşülmüş bir not olarak görülmelidir" (Berk 2006: 7). Ölen kişiyi ölümsüzleştirmek ya da onun hatırasını korumak amacıyla yapılan mezar taşları; dönemlere göre mimari, form ve farklı bezeme düzenleri ile biçimlenmiş önemli, küçük eserlerdir (Karamağaralı 1992: 1). Türklerde ilk mezarlar, evrenin küçük bir modelini sembolize eden çadırlar olmuştur. Bu gelenek, Anadolu'da inşa edilen kümbet ve türbelerde de varlığını devam ettirmiştir. Hun ve Göktürk Dönemlerinde ise yaygın olarak kullanılan mezar yapıları kurganlardır. Kurganlar, ölüm ve mezar geleneklerinin en somut yansıması olmuşlardır (Saraçoğlu 1950, Diyarbakırlı 1972, Ögel 1999). Mezar taşı bezeme geleneğinde temel amaç ortaya konan eserin estetik kaygılar ile süslenmesi değil, mezar sahibine duyulan sevgi ve özlemi motifler aracılığı ile iletmeğidir. Bu amaç, Göktürk döneminden itibaren mezar taşlarının heykel formunda şekillenmesi ile de kendini göstermektedir (Çoruhlu 2016: 86). Mezar taşlarının az ya da çok çeşitli motiflerle bezenmesi geleneği, Anadolu'nun neredeyse geneline yayılmış bir uygulamadır. Bezemeli mezar taşlarında bezeme kompozisyonları bölgelere göre farklılık gösterir. Taşlara işlenmiş motifler kimi zaman ölen kişinin karakterini, kimi zaman yalnızca cinsiyetini, kimi zaman yaşını (genç-yaşlı), kimi zaman da mesleklerini anlatabilmektedir. Bunun yanı sıra Anadolu coğrafyasında uygulanan bezemeli mezar taşlarında; ölümsüzlük, sonsuzluk ve unutulmamışlık olgularının motifler aracılığıyla anlatımı dikkat çekicidir (Budak 2022: 279).

Anadolu'daki Türk mezar taşları çok farklı şekillerde vücuda getirilmiş olsalar da; çeşitli bölgelerde farklı araştırmacılar tarafından ele alınmış bir çok örnekten yola çıkıldığında temelde dört ana tipte tasarlandıkları görülmektedir. Bunlar; sandukalar, çatma lahitler, şahideli mezarlar ve baldaken tipi mezarlardır (Sağiroğlu ve Bağbaşı 2022: 76).

Kayseri-Sivas karayolunun 11. Kilometresinde ve Kayseri'nin doğusunda şehre 21 km mesafede, Gesi Vadisinin güneyinde bulunan "Kayabağ", Kayseri'nin Melikgazi ilçesine bağlı bir mahalle konumundadır. Burası eskiden "Yanar Taş" daha sonra da "Dasiyak" ismi ile anılmış olup (İlter 1987: 357), günümüzde yöre halkı hâlen Darsiyak ismini tercih etmekte ve mahalle, bu isimle tanınmaktadır. Kaynaklarda 1520 ve 1530 tarihinde Darsiyak adıyla anıldığı görülen yerleşme, 1961 yılına gelindiğinde Kayabağ adını almıştır (Cömert 2009: 420). 16. Yüzyıl başlarında, Talasıra-Gürlesun-Boğa gibi yerleşim alanlarından "gebran"(gayrimüslim) nüfusun yerleştirildiği bilinen Darsiyak, 1875 yılında 11 hane Ermeni, 75 hane Rum, 110 hane Türk olmak üzere toplam 980 kişilik bir nüfusa sahipti (Cömert 2009: 421).

2. KAYSERİ / DARSİYAK (KAYABAĞ) MEZARLIĞI MEZAR TAŞLARI

2.1. (1) Nolu Mezar

Kitabesi: Huve'l Hallakul Baki Merhum ve Mağfur ... Osman oğlu Muhammed Ağa Ruh-içün Fatiha 1301

Tarihi: M.1883

Mezar Biçimi: Baş ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Muhtemelen daha önce baş ve ayak ucu şahideli bir mezar yapısının tahrip olması sonucu yenilenen ve kitabenin yer aldığı baş ucu şahidesinin orijinal haliyle eklendiği bir mezar yapısıdır. Mezar yapısının yan yüzleri günümüz taş malzemedan yapılmış olup tamamen yenidir. Ancak bu mezarda önemli olan bölüm üzerinde Osmanlıca kitabesi bulunan baş ucu taşıdır.

Dikdörtgen kartuşlarla sınırlandırılmış alt alta dört satır ve en altta yarım daire şeklinde sınırlandırılmış "Fatiha" ve "1301" yazılı olan bu kitabenin en önemli özelliği Darsiyak mezarlığı içerisinde en erken tarihi veriyor olmasıdır. Baş ucu taşının serpuş kısmı sarıktır(Foto. 1)

Foto. 1: 1 Nolu Mezar ve Kitabesi

2.2. (2) Nolu Mezar

Kitabesi: ١٣١٩

Tarihi: M.1901

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: İki kat kaide üzerinde yükselen çatma lahit mezarın; baş, ayak ve iki yan taşı mevcuttur. Baş şahidesinin üst kısmında serpuş bulunmaz. Bunun yerine yarım daire şeklinde yuvarlatılarak sonlandırılmıştır. Yarım daire formulu alanın yüzeyini bir sıra kazıma tekniğinde zikzak dolanmaktadır. Zikzakların iki uçta sonlandığı alanlara ise helezonik kıvrımlar yerleştirilmiştir. Mezar baş ucu şahidesinde en dikkat çeken bölüm ise bu helezonik kıvrımlar arasında uzunlamasına ve oldukça ince dikdörtgen formda iki adet boşluktur. Pencereyi andırır şekilde taşın her iki cephesinin de boşaltılarak yapıldığı bu alanın yapılış sebebi anlaşılamamıştır. Boşlukların hemen üzerinde ise stilize çiçek buketi yer alır. Baş ucu taşının üzerinde herhangi bir yazı izine rastlanılmamıştır. Ancak taşın tam ortasına denk gelecek şekilde kazıma yöntemi ile ١٣١٩ tarihi atılmıştır. Mezarın ayak ucu şahidesi baş ucu şahidesinden daha kısa tutulmuştur. Ayak ucu taşı üzerinde herhangi bir bezeme unsuruna rastlanılmamıştır. Mezarın kuzey ve güney yan taşları da tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 2).

Foto. 2: 2 Nolu Mezar ve Başucu Şahidesi

2.3. (3) Nolu Mezar

Kitabesi: Huve'l Hallakul Baki Merhum ve Mağfur ... Muhammed Ağa Yakını Muğteber Hatun Ruh-çün Fatiha H.1336

Tarihi: M.1917

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Çatma taştan oluşan lahit mezarın baş ve ayak ucu taşları kademeli olarak şekillendirilmiş ve bu kademeli köşeler yivlendirilmiştir. Düşey dikdörtgen gövdeli baş ucu şahidesinin üzerine yerleştirilen ve serpuş kısmı bir sıra inci dizisinin dolandığı başlıktan oluşan taşın üzerine beş satırlık Osmanlıca kitabe yazılmıştır.

Kitabeyi oluşturan satırlar yatay dikdörtgen kartuşlar halinde, köşeleri iç bükey kıvrımlar yapan panolar içerisine kabartma olarak yazılmıştır. Kitabenin hemen altında ayrı bir kıvrımlı çerçeve içerisinde ise tarih yer almaktadır.

Baş ucu taşı ile aynı formda ele alınan ayak ucu şahidesinin yüzünde ise, stilize ağaç motifi hafif kabartma şeklinde işlenmiştir. Lahitin yan yüzleri tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 3).

Foto. 3: 3 Nolu Mezar ve Kitabesi

2.4. (4-a) Nolu Mezar

Kitabesi: Huve'ı Hallakul Baki Ziyaretten Murat Hemen Duadır Bugün Banaysa Yarın Sanadır ...
Ümmügülsüm Hatun Ruh-içün Fatiha

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Çifte olarak tasarlanmış bir mezarın "kadın" tarafını ihtiva eder. Çatma taştan oluşan lahit mezarın baş ve ayak ucu taşları oldukça sade bir biçimde şekillendirilmiş olup keskin bir daralma ile şahide taşlarına geçiş sağlanmıştır. Düşey dikdörtgen gövdeli baş ucu şahidesinin üzerine yerleştirilen ve serpuş kısmı basit bir başlıktan oluşan taşın hatırı sayılır bir kısmı kırık vaziyettedir. Neyse ki çalışmamız esnasında kırılan parça mezarın hemen yanına bırakılmış vaziyetteydi.

Tarafımızca parçaların bir araya getirilmesi sonucu taşın üzerinde yer alan altı satırlık Osmanlıca kitabe tam anlamıyla olmasa da açığa çıkarılmıştır. Kitabeyi oluşturan satırlar en üst ve alta yarım daire formunda, diğer dört satır ise yatay dikdörtgen kartuşlar halindeki panolar içerisine kabartma olarak yazılmıştır. Ayak ucu şahidesi, Baş ucu taşı ile aynı formda ele alınmış olup sadedir. Lahitin yan yüzleri de tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 4).

Foto. 4: 4-a Nolu Mezar Kitabesi

2.5. (4-b) Nolu Mezar

Kitabesi: Hüvel Hayyul Baki Merhum ve Mağfur Aleyhi Rahmet Rabbihil Gafur Sıvacıbaşı Seyyid Ahmet Ağa Ruh-içün Fatiha

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Çifte mezarın "erkek" bölümünü ihtiva eder. Çatma taştan oluşan lahit mezarın baş ve ayak ucu taşları oldukça sade bir biçimde şekillendirilmiştir. Düşey dikdörtgen gövdeli baş ucu şahidesi kırılmış ve mezar bünyesinden tamamen ayrılmıştır.

Mezarın üzerine gelişigüzel atılmış halde duran baş ucu taşının serpuş kısmı sarıktan oluşmaktadır. Taşın üzerinde altı satırlık Osmanlıca kitabe yer almaktadır.

Kitabeyi oluşturan satırlar en üst ve altta yarım daire formunda, diğer dört satır ise yatay dikdörtgen kartuşlar halindeki panolar içerisine kabartma olarak yazılmıştır. Kitabenin en alt satırı - muhtemelen tarih kısmının yazılı olduğu satır- büyük oranda tahrip olmuştur. Ayak ucu şahidesi, Baş ucu taşı ile aynı formda ele alınmış olup sadedir. Lahitin yan yüzleri de tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 5).

Foto. 5: 4b Nolu Mezar Kitabesi

2.6. (5) Nolu Mezar

Kitabesi: Merhume S. Ahmet Okur Zevcesi Fatma Ruhü İçin Fatiha Niyaz Eder 1928

Tarihi: 1928

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: İki kat kaide üzerinde yükselen çatma lahit mezarın; baş, ayak ve iki yan taşı mevcuttur. Mezarın baş ve ayak ucu taşları oldukça sade bir biçimde şekillendirilmiştir. Düşey dikdörtgen gövdeli baş ucu şahidesinin üzerinde bir sıra inci dizisi bulunan serpuş yer alır. Baş ucu şahidesinden serpuşa geçişte herhangi bir pahlanma olmadığı için, dikdörtgen kaide üzerine oturtulmuş bir silindir görünümüne sahiptir.

Taşın üzerinde altı satırlık tamamı büyük harflerle yazılmış Türkçe kitabe yer almaktadır. Burada önemli olan husus kitabede yer alan 1928 tarihinin "Harf İnkılabı"nın yapıldığı sene olmasıdır. Taşrada daha harf inkılabının ilan edildiği sene Türkçe bir mezar kitabesinin yazılmış olması elbette büyük önem taşımaktadır. Kitabe metninin taşın üzerine yerleştirilişindeki heceleme hataları yeni kabul edilmiş alfabeye henüz hakim olunmadığını kanıtlar niteliktedir. Ayak ucu şahidesi, Baş ucu taşı ile aynı formda ele alınmış olup sadedir. Lahitin yan yüzleri de tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 6).

Foto. 6: 5 Nolu Mezar ve Kitabesi

2.7. (6) Nolu Mezar

Kitabesi: Hüvel Allahul Baki Merhum Hacı ... Oğlu Ahmet Ruhuna Fatiha 30.5.934

Tarihi: 1934

Mezar Biçimi: Yalnızca baş ve ayak ucu şahideli mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Doğrudan toprağa gömülü şekilde baş ve ayak ucu şahidesinden oluşan mezar, oldukça sade biçimlidir. Baş ucu şahidesi, uzun dikdörtgen forma olup, yukarıda köşeleri pahlandırılarak hafif üçgen formunda sonlandırılmıştır. Taşın üzerinde hafif kabartma tekniğinde Osmanlıca bir kitabe yer alır. Kitabe dışında herhangi bir bezeme ögesi barındırmamaktadır. Osmanlıca kitabede dikkati çeken husus ise tarih bölümüdür. Tarih kısmı "305934" şeklinde bir rakamlar topluluğuna sahiptir. Bu şekilde meydana getirilmiş rakamlar ancak 30.05.1934 tarihini veriyor olmalıdır.

1928 harf devriminden sonra vücuda getirilmiş bir mezar taşında metin ve tarih kısmının Osmanlıca verilmiş olması harf devriminin uzun yıllar süren bir değişim süreci olduğunu da gözler önüne sermektedir(Foto. 7)

Foto. 7: 6 Nolu Mezar ve Kitabesi

2.8. (7) Nolu Mezar

Kitabesi: Hüvel Hayyul Baki ...

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Çatma taştan oluşan lahit mezarın baş ve ayak ucu taşları oldukça sade bir biçimde şekillendirilmiş olup, baş ucu şahidesi aşağıdan yukarı doğru genişleyen bir forma sahiptir. Yukarıda uzun sayılabilecek bir silindir ile devam eden baş ucu taşının üzeri sarık formlu serpuşa sahiptir. Taşın üzerinde kazıma tekniği ile yazılmış Osmanlıca kitabe yer almaktadır. Ancak orijinalinde daha fazla olduğunu düşündüğümüz bu kitabe günümüzde yalnızca iki satırdan ibaret kalmıştır. üst satırda bulunan yazılar okunabiliyor iken ikinci satır büyük oranda tahrip olmuş ve silinmeye yüz tuttuğundan okunamamıştır. Mezarın ayak ucu şahidesi baş ucu taşında olduğu gibi köşeleri pahlanarak yükselen dikey dikdörtgen forma sahiptir. Ancak taşın üst bölümü büyük oranda tahrip olmuş durumdadır. Lahitin yan yüzleri de tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 8).

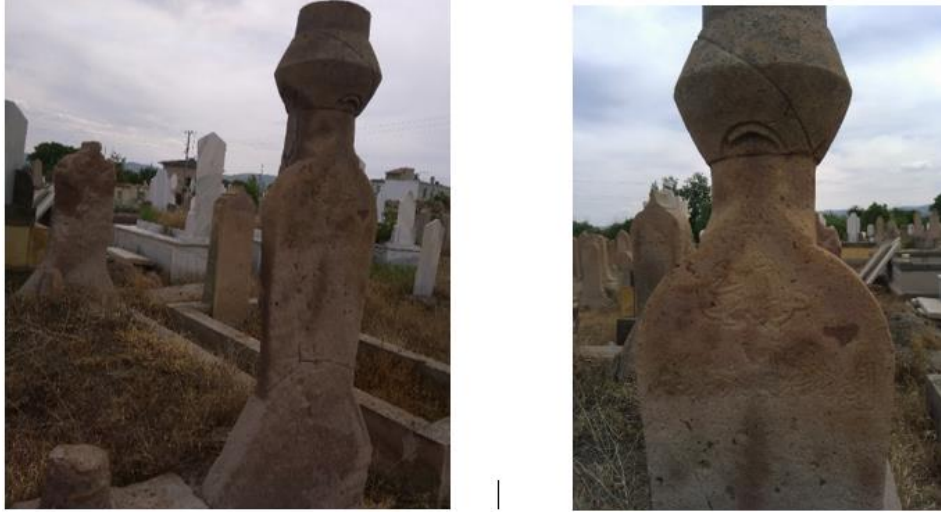

Foto. 8: 7 Nolu Mezar ve Başucu Şahidesi

2.9. (8) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Bir kaide üzerinde yükselen çatma lahit mezarın; baş, ayak ve iki yan taşı mevcuttur. Mezarın kuzey ve güney cephesindeki yan taşları simetrik olarak aynı formda yapılmış olup üzerlerinde üçer adet ve 45 derece döndürülmüş kare panolar bulunmaktadır. Bu panolar kabartma şeklinde işlenmiş olup, yüzeyleri sade bırakılmıştır. Mezarın baş şahidesi yatay dikdörtgen bir taşın yukarıda iki adet kabartma şeklinde silme ile yarım daireye dönüştüğü bir forma sahiptir.

Dikdörtgen baş ucu taşının üzeri yan taşlarda olduğu gibi 45 derece döndürülmüş kare panolar ile hareketlendirilmiştir. Ancak bu kez panolar ortada tam, iki yanda yarım şeklindedir. Ortadaki dikdörtgen panonun üst kısmına ise tek palmet motifi işlenmiştir. Baş ucu taşının üst kısmı köşelerden C ve S kıvrımlarının dolaştığı bir dizi ile daralmaya başlamış ve üst kısmı inci dizilerini andıran bir sıra küçük dairelerin dolaştığı sade ve ince formlu bir serpuşla son bulmuştur. Mezarın ayak ucu şahidesi baş ucu şahidesi ile birebir aynı tasarlanmış olup köşelerden pahlanarak sivriltilmiş şekilde son bulur(Foto. 9).

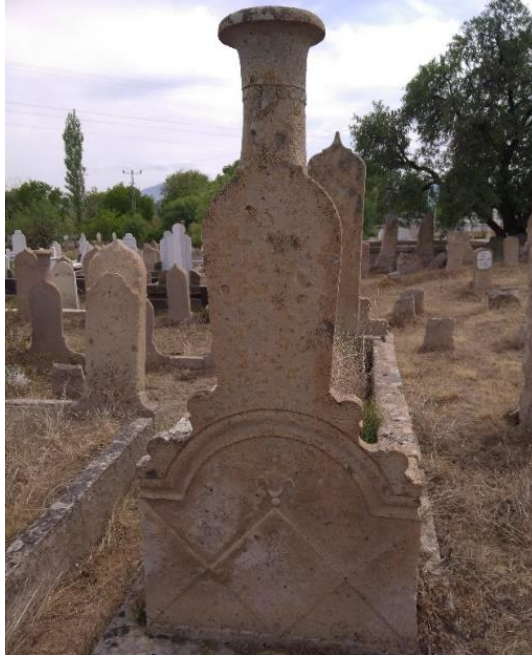

Foto. 9: 8 Nolu Mezar

2.10. (9) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Çatma taştan oluşan lahit mezarın baş ve ayak ucu taşları kademeli olarak şekillendirilmiş ve bu kademeli köşeler yivlendirilmiştir. Kare gövdeli baş ucu şahidesinin üzerine yerleştirilen ve serpuş kısmı bir sıra inci dizisinin dolandığı sade bir başlıktan oluşan taşın üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak serpuşun oturduğu uzunlamasına dikdörtgen taş üzerindeki inci kolye oldukça dikkat çekicidir.

Baş ucu taşı ile aynı formda ele alınan ayak ucu şahidesinin üzeri tamamen boş bırakılmıştır. Lahitin kuzey ve güney yan yüzleri de aynı şekilde tamamen sadedir(Foto. 10).

Foto. 10: 9 Nolu Mezar ve Başucu Şahidesi

2.11. (10) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli çatma lahit mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Çatma taştan oluşan lahit mezarın baş ve ayak ucu taşları kademeli olarak şekillendirilmiş ve bu kademeli köşeler yivlendirilmiştir. Baş ucu şahidesinin üst bölümünde bir sıra inci dizisinin dolandığı serpuşa geçiş için taş, iki yönden pahlandırılmıştır. Taşın üzerinde hafif kabartma tekniği ile işlenmiş bir kolye motifi yer almaktadır. Bu kolye bir inci dizisinden çok beşi bir yerde tarzında ancak yedi adet irili ufaklı altın dizili bir kolyeyi andırmaktadır.

Mezarın ayak ucu şahidesi baş ucu taşında olduğu gibi köşeleri pahlanarak yükselen dikey dikdörtgen forma sahip olup üzeri bezemesizdir. Lahitin yan yüzleri de tamamen sade bırakılmıştır(Foto. 11).

Foto. 11: 10 Nolu Mezar ve Başucu Şahidesi

2.12. (11a-11b-11c-11d) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Baş ve ayak ucu şahideli dört kişilik aile? mezarı

Malzemesi: Taş

Tanım: Blok taşlarla çevrelenen dikdörtgen bir alana doğu- batı yönde dörder tane baş ucu taşı ve dörder tane ayak ucu taşının yerleştirildiği mezar kompleksidir. İki erkek iki bayan mezarının bulunduğu bu kompleks muhtemelen bir aile mezarlığı olmalıdır.

Kuzeyden başlayarak ilk mezar bir erkeğe aittir. Baş ucu taşında hafif taşkın sarıklı kavuk şeklinde bir serpuş yer almaktadır. Dört adet baş ucu taşından en uzun olanıdır. Mezarın ayak ucu taşı ise uzunlamasına dikdörtgen yekpare bir taşın yukarıda köşelerden pahlanarak sivriltilmesiyle şekillenmiştir. İkinci mezar bir kadına aittir. Baş ucu taşında bir sıra inci dizisinin dolaştığı fes şeklinde bir serpuş yer almaktadır. Birinci mezarın baş ucu taşından daha kısadır. Mezarın ayak ucu taşı ise birinci mezar ile aynı formda olup daha kısa boyutludur. Üçüncü mezar bir erkeğe aittir. İlk mezar ile boyut dışında neredeyse aynı formdadır. Baş ucu taşında hafif taşkın sarıklı kavuk şeklinde bir serpuş yer almaktadır. Mezarın ayak ucu taşı ise ikinci mezarın ayak ucu taşı ile hem form hem de boyut olarak aynıdır. Dördüncü ve son mezar ise bir kadına aittir. Baş ve ayak ucu taşları ikinci mezar taşı ile birebir aynı formdadır.

Ancak dördüncü mezarın baş ucu taşını diğer dört mezardan ayıran özelliği taşın batı yönünde yer alan iri taşlı bir gerdanlık kabartmasıdır. Dört adet mezarın da baş ucu taşı doğu yönde dar, batı yönde kitabelik gibi düz sathlı ve daha geniştir. Ancak dördüncü mezar hariç diğerlerinin üzeri tamamen boş bırakılmıştır. Dördüncü mezarın baş ucu taşında yer alan gerdanlık ise serpuştan aşağı inen ince bir ip ile onun ucunda yer alan irice yuvarlak bir taş ve bu taşın etrafını dolaşan bir tam, bir yarım daire ile şekillendirilmiştir(Foto. 12).

Foto. 12: 11a-b-c-d Nolu Mezar ve Başucu Şahideleri

2.13. (12) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Yalnızca baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Doğrudan toprağa gömülü şekilde baş ve ayak ucu şahidesinden oluşan mezarın baş ucu şahidesi uzunlamasına dikdörtgen biçimli yekpare bir taşın yukarıda köşeleri pahlandırılmış ve üzerine semazen kavuğu formunda bir şahide yerleştirilmiştir. Baş ucu şahidesinin yüzeyi tamamen sade olup herhangi bir bezeme ya da kitabe bulunmamaktadır.

Mezarın en dikkat çeken bölümü ayak ucu şahidesidir. Yukarı bölümü yarım daire şeklinde olan taşın doğu yüzünün üst tarafı taşın bitiş formuna uygun olarak yine yarım daire bir profil ile çevrelenmiştir. Bu profilin üzerinde ortadaki daha büyük, iki yandakiler oldukça küçük olmak üzere üç adet daire formu taş yerleştirilmiştir. Ayak ucu taşının batı yüzünde bu daireler ana kütlede devam eder şeklinde bombeli olarak görülmektedir. Tıpkı bir hayvan patisini andıran bu form farklı işleniş ile oldukça dikkat çekicidir(Foto. 13).

Foto. 13: 12 Nolu Mezar ve Ayakucu Şahidesi

2.14. (13) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Yalnızca baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Doğrudan toprağa gömülü şekilde baş ve ayak ucu şahidesinden oluşan mezarın baş ucu şahidesi uzunlamasına dikdörtgen biçimli yekpare bir taşın yukarıda köşeleri pahlandırılmış ve üzerine semazen kavuğu formunda bir şahide yerleştirilmiştir. . Baş ucu şahidesinin yüzeyi tamamen sade olup herhangi bir bezeme ya da kitabe bulunmamaktadır.

Mezarın en dikkat çeken bölümü ayak ucu şahidesidir. Yukarı bölümü yarım daire şeklinde olan taşın doğu yüzünde dışa taşkın büyük bir daire ile bu dairenin ortasında iç içe geçmiş kabartma iki daire daha yer alır. Büyük dairenin üzerinde ortadaki daha büyük olmak üzere üç adet daire bulunur.

Ayak ucu taşının batı yüzünde bu daireler ana küteden devam eder şeklinde bombeli olarak görülmektedir. Doğu ve batı yüzünde birbirinden farklı şekilde işlenmiş ayak ucu şahidesi mezarlık içerisinde farklı formu ile dikkat çekmektedir(Foto. 14).

Foto. 14: 13 Nolu Mezar ve Ayakucu Şahidesi

2.15. (14) Nolu Mezar

Kitabesi: -

Tarihi: -

Mezar Biçimi: Yalnızca baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezar

Malzemesi: Taş

Tanım: Doğrudan toprağa gömülü şekilde baş ve ayak ucu şahidesinden oluşan mezarın baş ucu şahidesi uzunlamasına dikdörtgen formda olup, üst tarafı kırık vaziyettedir. Taşın üzerinde herhangi bir bezeme unsuru ya da yazıt bulunmamaktadır.

Mezarın ayak ucu taşı büyük bölümü toprağa gömülü hale geldiği için oldukça kısadır. Taş, mevcut haliyle kareye yakın dikdörtgen formdadır. Batı yüzü merkezde damla formunda göbeğin etrafını dolaşan yedi adet yaprak ile yarım işlenmiş çiçek şeklindedir. Yapraklar, iki uçta taş yüzeyinde başlayarak yukarı doğru devam etmekte ve boyut olarak merkezdeki yaprağa doğru giderek büyümektedir. Taşın batı yüzünde yer alan bu motif, doğu yüzünde yalnızca beş adet yaprak şeklinde kendini göstermektedir(Foto. 15).

Foto. 15: 14 Nolu Mezar ve Ayakucu Taşı

3. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Darsiyak (Kayabağ) mezarlığında bulunan tarihi öneme haiz mezar taşları konu olarak seçilmiştir. Bu kapsamda mezarlık içerisinde 18 adet mezar tespit edilmiştir. Buradaki mezarlar içerisinde Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ait mezar taşı bulunmamaktadır. Bu mezarların kitabelerinden tarihleri sabit olan en erken tarihli, H. 1301-M.1883 tarihli. Toplamda incelenen 18 adet mezar taşından 10 adedi çatma lahit mezardır. 4 adedi aile mezarlığı olduğunu düşündüğümüz etrafı blok taşlarla çevrelenen, baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezarlardır. 4 adedi ise yalnızca baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezar tipindedir. Çalışmada yer alan çatma lahit mezarlardan; 3,4a,5,8,9,10 nolu mezarlar başlık formlarından anlaşıldığı üzere kadın mezarıdır. 1, 4b ve 7 numaralı mezarlar ise yine başlık formlarından anlaşıldığı üzere erkek mezarlarıdır. 2 numaralı mezarın ise serpuş bölümü bulunmamaktadır. Dörtlü aile mezarında yer alan 11a ve 11c nolu mezarlar erkek mezarı iken, 11b ve 11d nolu mezarlar kadın mezarlarıdır. Yalnızca baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezarlardan 12 ve 13 numaralı mezarlar Erkek mezarlarıdır. 6 ve 14 nolu mezarlarda ise serpuş bulunmamaktadır. Darsiyak mezarlığında üzerinde kitabesi bulunan toplam 8 adet mezar taşı bulunmaktadır. Bunlardan 1, 2, 3, 5 ve 6 nolu mezar taşlarında tarih yer alırken 4a, 4b ve 7 nolu mezarlarda tarih bulunmamaktadır. 2 numaralı mezarda yalnızca kazıma tekniğinde tarih not düşülmüştür. Bunlar arasında en erken tarihli 1 nolu lahit olup H. 1301-M.1883 tarihli. En geç tarihli 6 nolu mezar olup M.1939 tarihli. Bu da şunu göstermektedir ki; Darsiyak mezarlığında bulunan ve kitabesinde tarihi yer alan mezarlar 19. yüzyıl son çeyreği ile 20.yy ortalarını kapsayan bir dönemde yapılmışlardır.

Bezemesel olarak lahit mezarlarda, baş ve ayak ucu taşları üzerinde yoğun bir bezeme programı görülmemektedir. 2 numaralı mezar taşının baş ucu taşı üzerinde zikzak, helezonik kıvrımlar ve stilize çiçek motifi bulunmaktadır. 3, 5, 9, 10, 11b numaralı mezarların baş ucu şahidelerinde kadını simgeleyen birer serpuş yer alır. Bu serpuşların ortak özelliği birer sıra inci dizisinin yer almasıdır. 9, 10, 11d numaralı kadın mezarlarının baş ucu taşları ise hem serpuşlarında yer alan inci dizileri hem de taşların doğu yüzünde yer alan kolye motifleri ile ayrı bir yere sahiptir. Bu lahit mezarların hiçbirinin yan yüzleri bezemeli değildir. Lahit mezarların hem baş ve ayak ucu şahidesi hem de yan yüzleri bezemeli olan tek örneği 8 nolu mezardır. Burada yan yüzler üçer adet 45 derece döndürülmüş kare geometrik motif ile doldurulmuştur. Baş ve ayak ucu taşlarında aynı geometrik motif bir tam iki yarım olarak işlenmiş ayrıca bir adet palmet motifi ile tamamlanmıştır. 8 numaralı lahit mezar da kadın mezarı olup serpuşu bir sıra inci dizisine sahiptir. Yalnızca baş ve ayak ucu şahidesi bulunan mezarlarda bezemesel anlayış biraz daha farklıdır. 6 ve 14 numaralı mezarlarda baş ucu taşlarının üzerinde serpuş bulunmamaktadır. 6 numaralı mezarın ayak ucu taşı bezemesiz iken 14 numaralı mezarın ayak ucu taşı yarım çiçek formundadır. 12 ve 13 numaralı mezarların baş ucu taşları üzerinde semazen kavuğu şeklinde serpuş yer almaktadır. Bezeme ögesini içeren esas bölümleri ise ayak ucu taşlarıdır. 12 numaralı mezarda hayvan patisini andıran üçlü daire motifi yer alırken, 13 numaralı mezarda iç içe geçmiş üç dairenin üzerine yine üç daire motifi yan yana dizilmiştir. Burada kullanılan bezemenin tam olarak neyi temsil ettiği tarafımızca çözümlenememiştir.

Yukarıda gruplandırılan mezar taşlarından, ilk 15 tanesinin Kayseri ve çevresinde yoğun bir şekilde kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Kayseri'nin çeşitli ilçe ve köylerinde yer alan mezarlıklarda bu tip mezarların

kullanıldıkları görülmektedir (Güngör 1996, Sağıroğlu 2005, Topçu 2009). Ancak yapılan araştırmalarımız esnasında 13 ve 14 numaralı mezarların ayak ucu şahideleri ile benzer forma sahip mezar taşlarına rastlanmamıştır.

4. SONUÇ

Darsiyak (Kayabağ) mahallesi mezarlığında tespit edilen mezarlar yukarıda tanıtılarak değerlendirilmişlerdir. İncelenen mezar taşlarının hepsinde sade bir taş işçiliği söz konusudur. Mezar taşlarının üzerlerinde yer alan kitabelerdeki farklı yazı karakterleri ve farklı bezeme programlarından yola çıkarak ortak bir atölyelerde ya da ortak ustalar tarafından yapılmamış oldukları düşünölmektedir. Mezarlar ağırlıklı olarak mezarlık alanının güney bölgesinde sıralanmaktadır. Mezarlığın iç kesimlerinde yalnızca iki adet lahit mezar tespit edilmiştir. Darsiyak mahallesi mezarlığında bulunan mezarların en önemli özelliklerinden birisi ayak ucu şahidelerinin genellikle sade bırakılması ve lahit mezarlarda yan yüzlerin çoğunlukla bezemesiz olmasıdır. Bugün olduğu bakımssız ve harap durumda olan bu mezarların etraflarına gelişigüzel yeni mezarlar yapılmaktadır. Bu da lahit mezarların cephelerinin rutubetlenmesine ve cepheler üzerinde bulunan motiflerin ve kitabe metinlerinin aşınmasına neden olmaktadır. Ayrıca bazı mezarların üzerlerine gelişigüzel bir şekilde mermer levhalar yapıştırılarak orijinalliği hiçe sayılmaktadır. Mezarların kırılan bölümlerinin tamir edilmesi, etrafındaki toprakların kaldırılarak bir çevre düzenlemesinin yapılması gerekmektedir. Gelecek nesillerin geçmiş ile bağlantılarından birisi olan mezar anıtlarını yaşatmak günümüz insanının en önemli görevleri arasında olmalıdır.

KAYNAKÇA

Berk, S. (2006). *Zamanı Aşan Taşlar*.

Budak, A. (2020). Kültürel Belleğin Yinelenmesi: Kayseri’de Koçgiri Aşireti’nin Yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 95(95), 277-299.

Cömert, H. (2009). Darsiyak (Kayabağ). *Kayseri Ansiklopedisi*, 1, 420-421.

Çoruhlu, Y. (1998). *Erken Devir Türk Sanatı’nın ABC’si*.

Çoruhlu, Y. (2016). *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar*.

Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı*.

Güngör, H. (1996). Kayseri ve Çevresinde Bazı Mezar Taşları. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 30-33.

Ögel, B. (1999). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak Buluntularına Göre*.

Sağıroğlu Arslan, A. ve Bağbaşı T. (2022). Develi Çataloluk Köyü Bezemeli Mezar Taşları. *Ülker Ardiçoğlu’na Armağan*, 71-100.

Sağıroğlu Arslan, A. (2005). *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*.

Saraçoğlu, N. (1950). *Türk Mezarlarına Dair Araştırma*.

İlter, F. (1987). Kayseri’de XIX. Yüzyıldan İki Kilise: Darsiyak ve Efkere. *Anadolu XXII (Akurgal’a Armağan 2)*, 353-370.

Karamağaralı, B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*.

Topçu, S. M. (2009). Talas İlçe Mezarlığında (Cemil Baba Mezarlığı) Yer Alan Bezemeli Mezar Taşları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 141-175.